

Médiagenealógia

Médiatörténeti folyamatok megragadására a médiagenealógia dolgozott ki értelmezési modellt, szoros kapcsolatban a médianarratológiával (annak diakrón magyarázóelveként). Az André Gaudreault és Philippe Marion¹ nevéhez kötődő szakterület a médiumok genealógiáját dinamikájukban vizsgálja. Eszerint nem beszélhetünk a médiumok „születéséről”, azaz egy pontszerű origóról, hanem egy folyamatról, amelynek során a médiumok elnyerik identitásukat, hiszen a felbukkanó új médiumok, egy már létező médiakultúrába épülnek be. A technológiai apparátus megjelenése datálható, azonban a médiummá válás egy lassú folyamat eredménye lehet, amint azt a prototipikusnak tekintett mozgókép története is mutatja (Gaudreault–Marion 2002). Egy médium kétszer születik: első születése az, amikor az új technológiát a meglévő médiagyakorlatokhoz igazítják, a második születés a médium önazonosságának intézményesüléséhez kapcsolódik. Ennek a folyamatnak három mozzanatát különítik el: a technológia *megjelenése* [appearance], egy kezdeti médiakultúra *felbukkanása* [emergence], és az intézményesült médiumnak a *létrejötte*² [constitution] (uo. 14). A két fázis között tehát a mozgókép gyakorlata alárendelődött más gyakorlatoknak, amelyekről fokozatosan eltávolodott, mígnem autonóm, egyedi gyakorlatként különítette el magát.

Miközben arra keresik a választ, hogy a médiumok hogyan nyerik el fokozatosan önazonosságukat, hogyan alakul az adott médiumra jellemző használat, Paul Ricoeur identitás-fogalmából indulnak ki. Eszerint a médium identitását történetiségében, dinamikájában kell szemlélni: a médiumnak vannak állandó vonásai, de ezeket folyamatosan átértelmezik, átrendezik. A *létrejövetelet* egy reflexív mozzanattal azonosítják: a médium gyakorlóit tudatosítják a médium sajátosságait. Ugyanakkor arra is figyelmeztetnek, hogy „a specificitás nem jelent elkülönülést vagy izolálást. A médium megfelelő felfogása maga után vonja más médiumokkal való kapcsolatának megértését is: a médiumot az intermediálison keresztül érthetjük meg”

¹ A kanadai–belga szerzőpáros közül Philippe Marion inkább médianarratológiával foglalkozik, míg André Gaudreault a narratológiát a korai filmekkel (az 1908-ig tartó időszak) karöltve tanulmányozza. A médiagenealógiai elméletüket a 2000-ben megjelent *Une média nait toujours deux fois* c. tanulmányukban fogalmazták meg először, amely a korai mozi tanulmányozásában paradigmaváltást eredményezett (az újszerű történetiszemlélet szellemében *The Second Birth of Cinema* címmel konferenciát szerveztek 2011-ben, ez 2012-ben *Performing New Media, 1890–1915* címen folytatódik). Dolgozatomban a 2002-es, *The Cinema as a Model for the Genealogy of Media* című tanulmányukra hivatkozom.

² Maksa Gyula *eljöveteletnek* fordította a francia *avènement* alapján (2008. 86).

(saját fordítás, Gaudreault–Marion 2002. 15). Az intermedialitás fogalma felől elgondolt médiumidentitás a médiumok létrejöttének fázisai szerint változik. Amikor egy technológia *megjelenik*, akkor legitimnek tartott médiagyakorlatok és műfajok kontextusába épül be. Ez egy *spontán intermedialitás*, ekkor a médium egyediségének kérdése még nem releváns, hiszen a korábbi médiumok társadalmi gyakorlatát egészíti ki, folytatja. Az intermediális kapcsolatok hatására következik be a *felbukkanás* mozzanata: az alakuló médium gyakorlata kezd elkülönöződni más médiumoktól, már nem viszonyul ezekhez mimetikusan. A második születés után a spontán intermediális viszonyok megszűnnek, helyette kialakul egy *negociált intermedialitás*, azaz a médiumok kapcsolata alárendelődik (vagy legalábbis egyeztetve van), a kétszeresen megszületett médium identitásának.

Ez a kialakult intermedialitás különösen aktuális a kortárs kultúrában, amelyben a médiumokat a „mediális potyázások”, a határátlépések, a kevertség-köztesség hálójában kell elképzelnünk. Az intermedialitásról szóló gondolkodás mellett a szerzők arra is figyelmeztetnek, hogy az új kommunikációs technológiák megjelenése még nem jelent új médiumot, például 2002-ben túl elhamarkodottnak látták³ az *új média* fogalmának felbukkanását (Gaudreault–Marion 2002. 18). A mediális ökoszisztéma változását korszakhatárként észlelte a szakirodalom, amit az *új* vagy a *poszt-média* címkék is jeleznek. A hibriditásnak, az intermediálisnak az állapotában a médium fogalmáról több értelmezés is íródott már, amely ebben a hibriditásban hol a médiumok feloldódását, „zsugorodását” (Rodowick 2007) látta, hol pedig azok kiterjedését.

³ Azóta az internet médiuma már átesett pár fejlődési fázison, talán a szerzők is egyetértenének azzal, hogy a web 2.0-ként emlegetett fordulat megfelel a második születés fázisának. A szerzők ennek kapcsán használják csak a médium szót, amúgy a médium és a média megkülönböztetésétől eltekintenek (erről a heterogén médiafogalomról l. Maksá 2008. 85).